

M

J 429/35

001014443

COBISS

ДНИ УНИВЕРЗИТЕТ
ОДНО ПРОСВЕЋИВАЊЕ

35

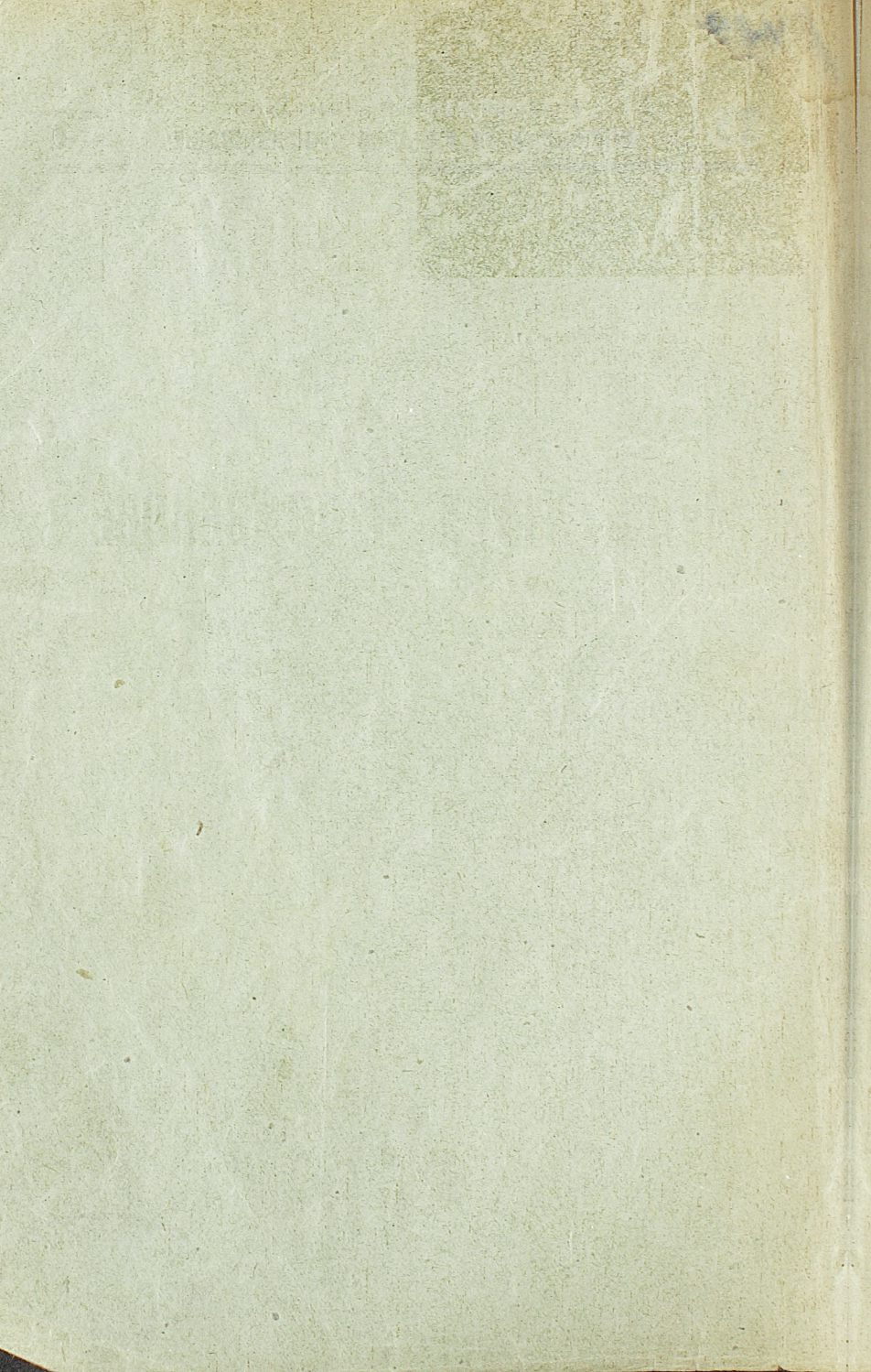
БОРА ЈОВАНОВИЋ
доцент Државног института
за фискултуру.

ФИСКУЛТУРА КРОЗ ВЕКОВЕ

БЕОГРАД
1947

125169159

1947

„Књижица за народно просвећивање“
Излази повремено а најмање једанпут недељно
Издаје Коларчев народни универзитет, Београд I,
Студентски трг бр. 5, пошт. фах бр. 144
Уредник: Душан Б. Чолић, Београд IV, Молерова 35

2429
35

КОЛАРЧЕВ НАРОДНИ УНИВЕРЗИТЕТ
КЊИЖНИЦА ЗА НАРОДНО ПРОСВЕЋИВАЊЕ

35

БОРА ЈОВАНОВИЋ
доцент Државног института
за фискултуру.

ФИСКУЛТУРА КРОЗ ВЕКОВЕ

ПРЕДАВАЊЕ ОДРЖАНО
НА КОЛАРЧЕВОМ НАРОДНОМ УНИВЕРЗИТЕТУ

БЕОГРАД

1947

УНИВ. БИБЛИОТЕКА

К.Д. Бр. 14.443

Умножено као рукопис за потребе народних универзитета,
читалачких група и као материјал за састављање предавања.

ФИСКУЛТУРА КРОЗ ВЕКОВЕ

Материјалистичко гледање на проучавање историје донело је и ново гледиште на проучавање историје физичког васпитања па чак и физичких вежбања. Ради се наиме о томе да се фискултура не посматра више као посебна, у себи изолована појава у историји, него се проучава као манифестација људске активности, која је као и сва активност условљена економским и политичким уређењем друштва у даном периоду времена.

Методе проучавања историје, које су увели материјалистички научници са Енглеском на челу, омогућују да се историја фискултуре прати и у доба пре писаних споменика о њој, јер те методе омогућују проучавање прошлих збивања на основу сада, или у писаној историји, сачуваних форми. Још и више, показало се да и проучавање фискултуре у даном историском раздобљу помаже да се осветли целокупна слика живота тадашњег друштва, јер је фискултура била увек условљена појава и она је условљавала друге појаве.

Тек кад се овако посматрају ствари, могу се у потпуности објаснити многобројне промене у форми и садржају кроз које је фискултура пролазила у току векова.

Било је покушаја, нарочито честих у капиталистичком друштву, а и данас их има у њему, да се историја изоловано, да се промене у њој објасне само условима у њој самој и да се она постави и сувише хронолошки. Нарочито је омиљено било, а и сада је у таквим срединама, сувише хронолошко излагање историје фискултуре.

ре, оживљавано, ту и тамо, заводљивом сликовитошћу ограничених размера. Уосталом, шта е и остало, осим излагања догађаја према њиховом редоследу, кад се намерно, — рекао бих злонамерно — избегавало упуштање у праве узроке дубоких промена у друштвеном уређењу, кое су увек налазиле веома јасне одразе и у фискултури?

Да би фискултура могла да буде погодно средство у служби одржавања капиталистичких режима и друштвеног уређења уопште, била је дансирана теза о њеној неполитичности, а нарочито о неполитичности њеног најпопуларнијег средства — спорта.

Проучавајући историју, ми ћемо видети да је она у класном друштву, а нарочито у Риму, често била тако постављена.

Кад се фискултура овако поставља, онда је јасно, да историчарима фискултуре који служе реакционарним тежњама капиталистичког друштва, не остаје друго, него да од историје праве хронологију како би створили заблуду о њеној вечној неполитичности.

Оваква историја фискултуре данас нас не задовољава, јер ми знамо дубоке узроке друштвених појава на које су нам указали творци историског материјализма. Таква је историја умртвљена и не може да служи образовању, а нарочито васпитању људи који хоће да граде бољу будућност.

Ми данас знамо да друштвено уређење зависи од економских односа (односа производње; Сегал: „Економски развитак друштва“), а да је фискултура условљена друштвеним уређењем. Фискултура, односно физичко васпитање, као и целокупно васпитање, зависи од друштвеног уређења, па ћемо у овом излагању тако и да приступимо проучавању фискултуре кроз векове.

*

Физичко васпитање у својим најранијим формама претставља уствари чисто физичко образовање које тада у целости испуњава целокупно васпитање. Живот

тадашњег човека претставља, од најраније младости па до смрти, сталну борбу за одржавање живота, а у тој су борби пресудну реч имале телесне особине и способности. Природно да су сва најважнија искуства била везана за физичку активност, па се и васпитање, које је предавање искуства од старијих млађима, ограничавало на телесно образовање са конкретном примењивом садржином.

Било је ту веома много самообразовања које је тада још у приличној мери било довољно за постизање нивоа тадашњег просека.

У ово доба средњег дивљаштва, разуме се, не може бити речи о свесној и планској васпитној активности појединаца и група. Највећу улогу је ту играо очигледни пример појединаца и животна борба у коју је млада јединка свакако улазила веома рано. Ради се ту у првом реду о ловачким и другим искуствима у руковању веома примитивним оружјем и оруђем. Оно је захтевало много снаге и издржљивости, а давало је мала али ипак одлучујућа преимућства у борби човека са природом, па је тиме омогућило развијање односа производње па и друштвених односа. Физичко образовање је у значајној мери омогућило прве победе у тој борби, дакле производњу, јер је, према Сегалу, „производња човеково активно утицање на природу“.

Прве поуздане трагове фискултуре налазимо тек у историској грађи из доба средње-минојског и позној минојског периода развоја критског друштва (2100—1500 година пре наше ере и 1580—1250 године пре наше ере).

Ако останемо доследни тврђењима из почетка овог излагања, онда ћемо прво приступити упознавању економског и друштвеног уређења тога доба, како бисмо боље схватили појаве у области фискултуре која се ту рађа у оној форми у којој ћемо је сретати касније у проучавању грчке и римске историје.

Према Л. Б. Богојевском, критско се друштво налазило и средње-минојском периоду у етапи пућне за-

друге (Сињицин: „Очерки по историји физическој култури).

Економска основа тога друштва било је сточарство и то гајење крупне рогате стоке, уз које се почиње појављивати плужна обрада земље као виши ступањ производње и полако се (иако још не изразито) појављују разни занати. То је време познијег родовског уређења у коме је значајно стварање племенских савеза. Крајем овог периода већ се врши „прва велика друштвена подела рада“ на сточарство и ратарство, а из њега је изашло и, прво велико цепање друштва. Ово је наступило онда, кад је, захваљујући овој првој подели рада, почела размена производа између сточара и ратара и богаћење и снажење појединих родова који се издвајају, те врше нападе ради пљачке и хватања робова. Исто тако се у оквиру родова снаже и богате поједине породице, што претставља почетак распадања дотадашњег родовског уређења и условљава прелаз од кућне на сеоску задругу.

Ископавањима која су вршена почетком овога века су пронађена, у јужном делу Крита, пространа родовска утврђена насеља у чијој су близини нађене чудно уређене површине које можемо сматрати као прва уређена игралишта и вежбалишта.

Такво игралиште које је пронађено у близини Фесте, било је величине 25 са 30 метара. Било је поплочано каменим плочама, а дијагонално преко њега, у правцу северозапад-југоисток, пружала се 20 сантиметара издигнута а један метар широка стаза. У североисточном делу игралишта био је саграђен нешто узвишен отлар, а цела северна страна састојала се од неколико степеница, које се могу сматрати главним почасним делом гледалишта.

Тек кад је пронађено ово и још нека друга игралишта, могли су потпуно да буду објашњени многобројни прикази разних сцена које су претстављене на разним археолошким налазима тога доба. Тадашњи уметници су на разним фрескама, вазама и печатном камењу приказивали уз верске обреде, племенско-родовске свеча-

ности и разне фискултурне елементе. Упоредивањем свих ових налаза створена је слика о свечаностима, које су се одигравале на овим игралиштима.

У дане племенских празника и скупова одржаван је верски — мистични церемонијал, који је имао да изврши мађиски утицај на приплод стоке и принос поља. На олтару су боговима приношене жртве које су доносила разна племена, а стазом је пролазила поворка претставника родова и претставника разних грана производње (сточари, ратари, занатлије), који су носили жртве од својих производа. Цела је ова поворка прола-

Сл. 1. — Део поворке која пролази „светом стазом“ крито-микенских игралишта

зила вршећи ритмичке покрете уз пратњу флаута, лира и других инструмената. Поворку предводи старешина рода обучен у специјално одело, а на рамену носи пасторски штап као знак свога достојанства.

Интересантно је поменути да у овој поворци главну улогу игра првосвештеница, дакле жена. Њена пратња су дечади али у женским хаљинама и са власуљама на глави. Ова појава намеће мисао да се корен ових свечаности мора да тражи још у доба матријархата. Сада су измењени услови производње истакли на водеће ме-

сто личности мушкарца — оца, али је у религиским обредима још сачуван значај жене. Уосталом, није редак случај у историји да религије нису стизале да држе корак са напретком друштва.

Још је један део свечаности претстављао искључиви домен жене, а то су биле игре са змијом.

Нас овде највише занима фискултурни део ових свечаности.

То су у првом реду игре с биком, које су приказане на највећем броју слика и других радова из тога времена, па по томе можемо закључити да су биле веома популарне.

Сл. 2. — Игре с биком приказане на печатном камену.

У чему су се састојале игре с биком? Биле су то акробатске вежбе крићанских младића, а понекад и девојака. Такав младић, одевен у кратку кожну прегачу, обувен у кожне патике и са кожним наруквицама на до-ручју, стајао је на игралишту и сачекивао да на њега јурне бик кога су претходно раздражили. Бик би напа-дао оборене главе и рогова. У тренутку кад дође до

вежбача, овај би га нагло зграбио за рокове. Бик, кад осети терет на роковима нагло диже главу, а вежбач се не упушта у натезање с њим, него користи овај замах и, не испуштајући рокове, врши помет изнад главе бика, скаче му на леђа и са њих саскакује на земљу. Био је то велики напор, а захтевао је, осим снаге руку, и велику окретност и присуство духа. Наруквице на до-ручју су за то и служиле да заштите руку при огром-ном напору у тренутку кад бик диже главу.

Било је случајева да су се вежбачи постављали у ред, један иза другог, па су вежбу изводили у низу један за другим. Кад би први завршио помет, бик би нападао другог и тако би се игра настављала уз одушевљење гледалаца који су се највећим делом бавили сточарством па су могли правилно да оцене напоре вежбача.

У почетку су ове игре имале општеплеменски карактер и, у њима је учествовао велики број вежбача из редова сточара. Касније, кад се издваја родовска и породична аристократија, стада се налазе у рукама све мањег броја поседника чије послове почињу да врше робови. То је изазвало смањење броја учесника у играма. Оне су почеле да служе истицању значаја појединаца и моћи појединих породица.

Ови се поседници све више претварају у војнике, који чувају и приграбљују стада и робове, а робови раде. Тиме се мења и карактер самих игара. Некадашњи вежбачи су ту своју вештину и способност стицали радећи око стада, а садашњи се нарочито припремају како би се истакли на наступима. Игре добијају спортско-призорни карактер, а за њих се припрема нарочитим тренингом.

Историски споменици из првог доба приказују само игре, а из другог доба приказују често и тренинг за игре. Он је интересантан и вреди га описати.

Има уметничких приказа на којима видимо како се вежбачи припремају за игре вежбајући на везаном бик. Бик је везан за задње ноге и држи га неколико људи. Даљски је извршио врло духовито упоређење ових при-

каза са археолошких налаза са још живим обичајем једног племена у Нигерији, где се још и данас на сличан начин припремају такмичари.

Издајање војника, припадника аристократских породица, условило је још једну измену у карактеру игара. У њима се, наиме, појављује елеменат борбе и такмичења, у којима млади ратници показују своју вештину. Тако су у програм ових свечаности ушли песничење и трчање са оружјем. Још касније, упоредо са богаћењем и снажењем појединих породица и повећањем значаја мушке „херојске“ личности, уводи се и такмичење бојних кола.

У то доба срећемо се већ и са Грчком у фази распадања радовског уређења и формирања државе са робовласничком економском основом.

СПАРТА

Класно друштво се све више формирало и све се шире примењивао робовласнички систем привређивања, па је природно да се све више појачава и власт родовске аристократије. Ратнички походи, читави ратови, воде се ради задобијања земље и робова, те се у њима војнички изграђују припадници класе експлоататора — „Ситни произвођачи долазе у све већу зависност од крупних поседника стоке и земље“. Тако су се, ето, створили нови односи, а „недостајала је само установа која би ове односе усталила, озаконила и заштићавала, па је у том циљу створена држава“. Она се тада појављује као моћно средство за тлачење у рукама владајуће класе.

Спарту су створили Дорци, пошто су освојили Лаконију.

Спарта је, створена од ратника освајача и имала је карактер војно-родовског савеза. У тим условима, она је имала основне црте једног војног и логорског уре-

ђења са јако „истакнутим цртама примитивизма и прво-битног колективизма“. Дотадашњи становници постају полуробови на дотада својој земљи. Обавезни су да је обрађују за рачун освајача и не могу је напуштати. Земља пак не прелази у посед појединца, него припада заједници, али заједници спартијата, тј. војника освајача, сада повлашћених. Њима се дају подједнаки комади земље на доживотно искоришћавање, без права отуђивања на било који начин. Њих је било око 9.000, а полуробова — тзв. хелота око 250.000. Хелоти су морали обрађивати земљу, док су се спартијати бавили искључиво војничким пословима. Они су се старали да буду што бољи војници, како би силом оружја подржавали постојеће стање и држали у покорности масу хелота која их је бројно многоструко премашивала.

Код овако уређених класних односа, природно је да је и васпитање носило изразито класни карактер и да је имало за циљ војничко образовање, јер је било привилегија повлашћене класе.

Ако се има на уму изразита црта примитивног колективизма и заједничко поседовање земље од стране једне класе, онда је разумљиво, да је тај колектив имао највећег интереса за васпитање омладине и да је вршио снажан утицај на њега.

Јасно је да је овакво стање веома снажно утицало на формирање физичког васпитања коме је дато једно специфично обележје.

Војнички карактер уређења спартанског друштва са цртама колективизма отстрањивао је спартијата од породичног живота који је био прилично скупен.

Спартијат, војник проводи највећи део свога времена у сиситама, које су нека врста војно-грађанских клубова, у којима се формира и регулише сав јавни живот тадашњег друштва. Сваки спартијат је члан своје сисите већ према припадности одређеној војној јединици. Ту се он храни и често остаје и да преноћи. Историчар Херодот сматра да, захваљујући баш њима, спартијати имају у свако доба пуну борбену способност.

Из ових се сисита врши утицај на васпитање спартанске омладине, па се оно добрим својим делом и врши у њима. Захваљујући овом утицају, спартанско васпитање показује неке сасвим изузетне особености у упоређењу са васпитањем у осталим државама античког света.

Васпитање младог спартијата вршило се под надзором државе, преко колегије ефора која је руководила и осталим државним пословима.

Мајка је морала свако новорођенче да донесе пред ефора своје филије, који је имао да оцени да ли се дете може развити у снажног и здравог спартијата. Ако би дошао до негативног закључка, наређивао би да дете има да се убије и оно је бацано са стене зване Тајгет. Тако се, већ од првог дана живота спартијата, испољава апсолутни утицај државе на даљу његову судбину.

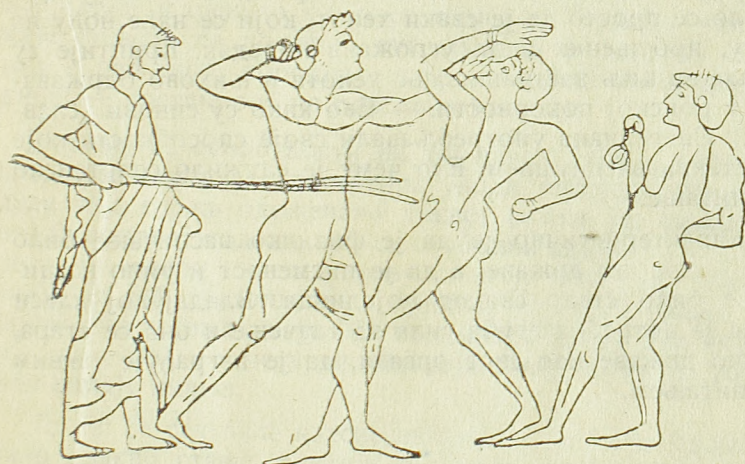
Из овога се јасно види да класа експлоататора не жели да се број њених припадника повећа једним лицем коме би припадао одговарајући део земље, а да оно нема довољно физичких способности да као снажан и суров војник заштити постојеће стање.

Од рођења па до седме године дете се васпитава у породици, под надзором мајке. Васпитање се овде састоји од чисто физичког одгајања. Ово прво васпитање једнако је за дечаке и девојчице и врши се под истим условима.

По напуњеној седмој години, дете одлази да се васпитава под надзором државе, у државном училишту, под руководством васпитача — педонома, који су такође плаћени од државе.

Ту, под врло примитивним и суровим условима, проводи дане у физичким вежбама, које садрже углавном елементе природних облика кретања а то су трчање, скакање, бацање, рвање и песницење, а врше се такође и многа предвојничка вежбања. Подељени су у групице, којима руководе, под надзором педонома, најспособнији међу њима. На тај се начин деца навикавају на командовање и на покоравање, који су тако потребни у војничкој служби.

За цело време овог свог школовања деца су подвргнута веома суровом режиму живота. Храна им је врло једноставна и једнолика, а често оскудна. Одевају се сасвим скромно и грубо, спавају на земљи без икакве простирке и покривача, коса им је ошишана до главе, не купају се у топлој води и не мажу кожу уљем. Осим овога, казне су тешке, већином телесне, а чести су обреди са злостављањем самога себе у част богиње Артемиде. Све је ово имало за циљ да код будућих војника усади издржљивост и мужевност.

Сл. 3. — Деца вежбају песничкење под надзором педонома

Навршивши 14 година, дечак добија назив еирена. Његово се васпитање продужује у истом духу под још суровијим условима. Промена је у томе, што сада по дужности помаже педоному у васпитавању млађих, што обавезно присуствује разговору старијих у сиситама, без права да у њима и сам учествује, и, најзад, што учествује на понеком војничком походу по унутрашњости земље. — Дакле, његово васпитање добија још изразитији војнички карактер.

Пошто напуни 18 година, младић постаје ефеб. До-
бија од државе оружје и почиње период своје војне
службе — боље рећи војничког образовања.

Сад је већ пуноправни члан сисите, тј. пуноправни
грађанин и прави војник, који учествује у свим манев-
рима и походима, а сталним вежбањем усавршава и одр-
жава своје војничке способности.

Поставши ефеб, младић стиче још и право — боље
рећи дужност — да учествује у криптијама. То је срамни
обичај да млади ратници одлазе да патролирају ноћу по
путевима своје земље и да том приликом убијају ~~сма-~~
трало се просто да је сваки хелот, који се нађе ноћу на
путу, побуњеник и да угрожава поредак. Криптије су
имале за циљ застрашивање хелота и њихово одржава-
ње у ројској покорности. — Ево како су синови „слав-
них“ Спартанаца употребљавали своје способности које
су стекли васпитањем. Ето чему је служило спартанско
васпитање.

Карактеристично је да је физичко васпитање било
под надзором државе, а да је писменост и умно васпи-
тање било ствар сваког појединца. Владајућој класи
била је потребна груба сила за тлачење и она се стара,
преко државе као свог органа, да је изграђује таквим
васпитањем.

АТИНА

Атина је на први поглед у много чему врло слична
Спарти, али се она исто тако у многеме и разликује од
Спарте.

Док је Спарта била држава слична војничком логору
у погледу живота спартијата, у погледу хелота била је
типично робовласничка. Она је у суштини била аграрна
и реакционарна, а економска јој је основа била земљо-
радња на принципу експлоатације робова. Робови и зе-
мља припадали су држави.

Атина- међутим, има за економску основу трговину, занатство и пољопривреду такође засноване на принципу експлоатације робова, али у њој и земља и робови претстављају приватно власништво са пуним правом власника на потпуно, повремено или делимично отуђивање у разним видовима. То је и омогућило да се земља задужује. Мали поседници долазе у критичан положај, узимају зајам од велепоседника или имућних зеленаша, који на таквим пољима постављају камене стубове на којима је написана величина зајма, рок наплате и други подаци, као на меници. Ускоро су се поља Атине шаренила од овог камења. Уколико земљаније стизала да подмири дуг, дужник је залагао свој рад и рад своје породице, себе и чланове своје породице; — постаје роб на сопственој земљи.

Класне се супротности на тај начин заоштравају, а владајућа класа експлоататора уводи интересантну поделу која служи одржавању таквог стања. По такозваној Солоновој подели, сви се слободни атински грађани деле на четири класе: у прву спадају они који имају више од 500 медимна зрна приноса са свога имања, у другу они којима имају 300 медимна, у трећу они којима имају 200, а у четврту они који имају мање од тога или немају ништа.

Да би се сачувале класне разлике и да би се одржавало овакво стање, постоји и интересантна разлика у наоружању и војничкој вештини. Припадници прве класе руководе државом, долазећи на најважније положаје у њој (њихово је оружје државна власт); припадници друге класе формирају оклопљену коњицу, треће класе тешку (оклопљену) пешадију — чувене хоплите, а четврта класа служи у лакој пешадији или весла на ратним бродовима. Робови не служе војску, немају оружја, нити умеју чиме да рукују. Ова шема говори сама за себе и показује да су горњи слојеви увек могли да врше притисак, да намећу своју вољу и да у зачетку угуше сваку манифестацију незадовољства нижих класа.

Трговина и поморство омогућили су стицање нових искустава и знања, те су наметнули такве послове за

које је требало и интелектуалних способности. Писменост и уметност су, захваљујући овоме, били у Атини на вишем ступњу него у Спарти.

Ове особености су утицале да атинско васпитање буде и по формама и по садржају богатије и разноврсније него у Спарти. То је, уосталом, природно, кад се има на уму оно што смо у почетку рекли о васпитању. Тако је и физичко васпитање постигло свој врхунац у доба процвата Атине. У демократској Атини није могло да буде ни речи о онаквом утицају државе на васпитање, нити је могло бити онакве суровости у њему као у Спарти. Овде држава више омогућује и помаже васпитање него што га непосредно узима у своје руке.

И у Атини су синови еупатрида (слободних атинских грађана) били као новорођенчад убијани уколико нису били способни за нормалан развитац, али овде одлуку о томе не доноси државни орган, него сам отац. Ето, и ту, на првом кораку, једне упадљиве разлике.

Друга основна разлика је у томе, што дечак (а васпитавају се само дечаци) остаје у кући својих родитеља све до 18 године.

После седме године дечак почиње да иде у школу. Посећује истовремено три врсте школа: граматичку у којој се учи писмености, музичку у којој учи певање, свирање и игру и гимнастичку (палестру) у којој се физички образује.

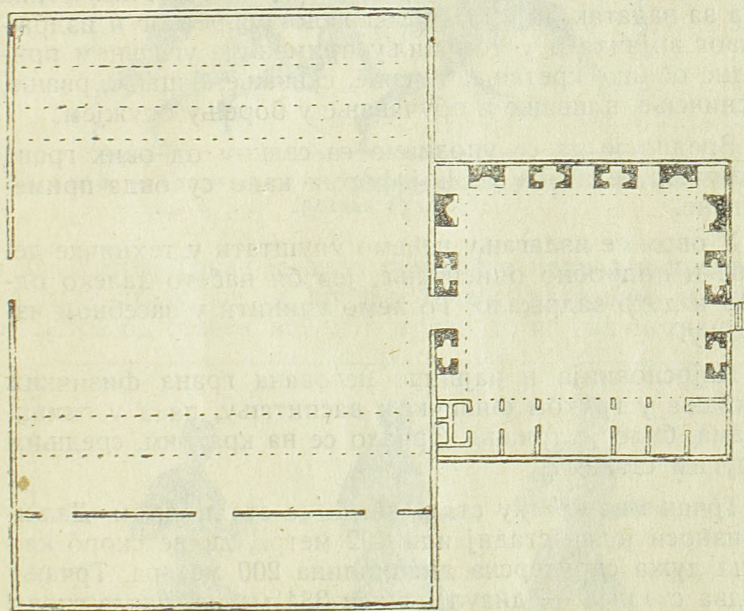
Све ове три врсте школа биле су приватне и школовање је у њима прилично коштало, те су „се школовали боље, и школовање им је трајало дуже, они који су имали средстава — они који су богати“. (Платон: „Протагора“).

Између четрнаесте и шеснаесте године дечак прелази да се школује у гимназијама, које су већином државне установе, али је било и приватних које су издржавали најимућнији еупатриди искључиво за своју децу.

Гимназије су у почетку биле само ограђени део гаја у коме су се вршила различита вежбања. Касније се уз

њега зидају тзв. палестра. У петом веку пре наше ере постојале су у Атини две велике државне гимназије, које су биле под управом ареопага, а управник им је био биран на годину дана и звао се гимназијарх. Наставом у њима руководе такође плаћени државни учитељи, тзв. педотриди и гимнасти.

У гимназији младић остаје док не напуни 18 година. Тада постаје ефеб. Добија од државе оружје, које му се свечано предаје на скупу и отада почиње своју вој-

Сл. 4. — План једне гимназије у Атини према нацрту римског архитекта Вутрувија. Мањи квадрат је палестра са назначеним различитим просторијама.

ничку службу, дакле своје специјално војничко образовање које траје две године. Прве године ефеб служи у градским гарнизонима, врши сва војничка вежбања и учествује у маневрима. Другу годину проводи већ у удаљеним гарнизонима вршећи већином граничну службу.

Нас специјално занима васпитање, и то физичко васпитање у гимназији. Оно ту има две основне форме, а то су гимнастика и агонистика. Гимнастика има за циљ усавршавање личности и војно образовање, а агонистика има за циљ што боље резултате и што већу атрактивност призора. Иначе и једна и друга обрађују исте елементе само с различитим задатком.

Гимнастика садржи: оркестрику, палестрику и игре. Оркестрика има за циљ музичко-естетско образовање и у томе циљу се служи музиком и игром. Гимнастика има за задатак да образује снажног, спретног и издржљивог војника и у том циљу примењује углавном природне облике кретања: трчање, скакање, бацање, рвање, песницење, пливање и обучавање у борењу оружјем.

Вредно је да се упознамо са сваком од ових грана физичког вежбања у оној форми како су онда примењиване.

У овом се излагању нећемо упуштати у техничке детаље и подробно описивање, јер би нас то далеко одвело и дуго задржало. То ћемо учинити у засебном излагању.

Најосновнија и највише негована грана физичких вежбања у грчком физичком васпитању, па и у гимназијама, било је трчање. Трчало се на кратким, средњим и дугим стазама.

Трчање на краткој стази звало се стадиодром. Даљина износи један стадиј или 192 метра, дакле скоро као наша дужа спритерска дисциплина 200 метара. Трчање на два стадија — диаул износи 384 метра, дакле скоро 400 метара, а долиходром или, истрајно трчање се врши на даљини која је приближно 1.500 или 5.000 метара.

Осим тога су грчки младићи упражњавали још и трчање под оружјем и трчање лучоноша, које је примењивано на разним верским и племенским свечаностима.

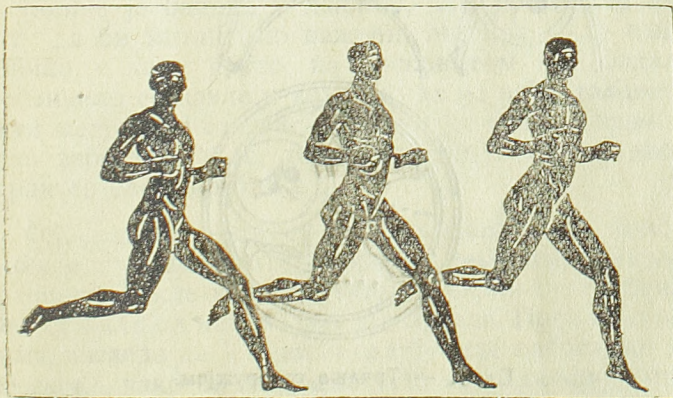
Веома интересантна форма трчања, која се примењивала као предвежба и војничка припрема, било је трчање напред и натраг без окретања. Ово се трчање развило из потребе чисто војничке борбе хладним оружјем

у којој је требало хитро и истрајно трчати напред и
натраг не окрећући леђа противнику. Изводило се на
стази дугачкој 44 метра, на којој су била обележена сва-

Сл. 5. — Стадиодром — најкраћа стаза у такмичењима
древних Грка.

ка два метра. Тркач је први пут трчао напред и прела-
зио целу стазу, па се враћао трчећи натрашке до на
два метра од старта, затим је трчао до на два метра од

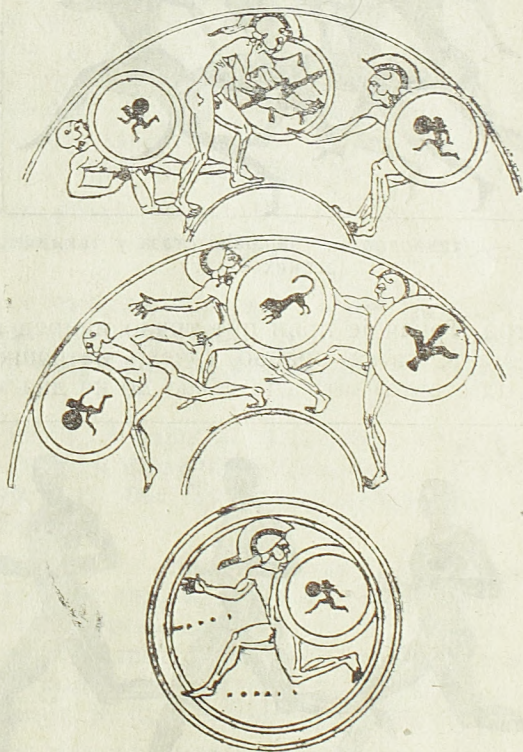

Сл. 6. — Истрајно трчање — долиходром.

циља, после опет трчао натраг до друге линије од стар-
та која је од њега удаљена 4 метра итд., док не би до-
шао до средине, тада би постепено повећавао отстоја-

ња док на крају опет не претрчи целу стазу. Тако је укупно претрчавао око 1.000 метара.

Какве су резултате у трчању постизали Грци, то ми данас не можемо знати, јер није било сата, а још мање штоперице, помоћу којих би мерили време. Знало се ко трчи најбрже — ко је од кога бржи, али се није могло знати како ко брзо трчи. Они су имали победнике, па чак и прваке, али нису могли имати рекордере.

Сл. 7. — Трчање са оружјем.

Међутим, сигурно је да су постизали високу бојну способност коју су показивали на делу. Довољно је само споменути маратонског тркача који је после тешкога боја претрчао око 42 километра да би својим сугра-

ђанима донео вест о победи. По Херодотовом опису учињен је у тој истој битки и један масовни тркачки подвиг. Тешко наоружана пешадија (под оклопом, са шлемом, штитом, копљем и мачем) била је заклоњена иза једног теренског узвишења, па је у одсудном тренутку, претрчала око 8 стадија (око 1.500 метара) и извршила напад на непријатеља, те га наглошћу овог свог удара потпуно поразила.

Колику су пажњу Грци посвећивали трчању види се и из тога што Витрувије (чувени римски архитекта) и Платон у својим делима помињу да су у атинским гимназијама видели чак покривене стазе за трчање на којима се вежбало за ружног времена.

Бацања су била исто тако важна грана телесних вежбања. Бацали су дискос и копље.

Дискос је бацан, како изгледа, нарочитим стилем и то из места, зато се и данас такав стил зове хеленски, јер су се Грци у то време називали Хеленима (или Јелинима), а Грцима су их назвали тек Римљани.

Копље је бацано у даљину, али је морало пасти у мету да би хитац био важећи. Мета је била нацртана, обично у виду круга, на песковитом тлу бацалишта. Такмичило се дакле у томе, ко ће из веће даљине погодити мету, а не само ко ће даље да баци. Копље се морало забости. Ту је, дакле, несумњив војно-припремни карактер овог вежбања.

Од скокова Грци су примењивали само скок у даљину и то у нарочитој форми. Приликом такмичења и тренинга, дакле у агонистици, скакали су са бучицама. Оне су биле од камена или од метала. Према неким описима, изгледа да је скакач ове бучице одбацавао за време скока, како би постигао што већу даљину. Много је вероватније да их је задржавао у рукама, како би, замахнувши њима, могао боље да се одрази, а затим, вршећи предмах у тренутку доскока, да доскочи што повољније и сигурније.

Сл. 8. — Скок у даљину под надзором гимнаста. Види се како се такмичар спрема за скок и како употребљава бучице.

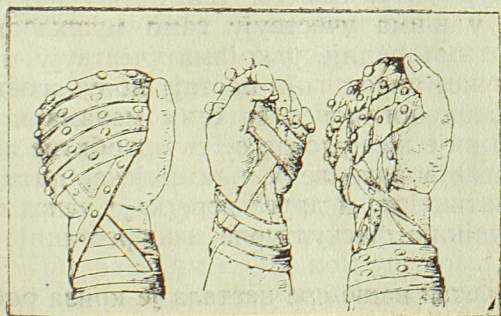
За изграђивање борбености, мужевности, издржљивости и снаге, Грци су веома високо ценили и широко примењивали рвање, песницење и панкратион. Панкратион је нека врста комбинације песницења и рвања.

Сл. 9. — Рвање.

Имали су и неку врсту комплексног такмичења састављеног од пет грана физичких вежбања такозвани пентатлон. У њега спадају трчање, скакање, бацање дискоса, бацање копља и рвање. Овде је победник проглашаван сигурно према пласману у појединим дисциплинама, јер нигде у историској грађи није пронађено ништа што би нам дало права да верујемо да су имали неку врсту таблица за оцењивање вредности појединих резултата, нити би то било могуће с обзиром на то да је у састав пентатлона улазило и рвање код кога је немогуће свако оцењивање успеха.

Песничење се обављало с рукама увијеним у кожно ремење. Касније се у ово ремење учвршћивале и разне металне кврге, које су појачавале тежину и болност примљених удараца. Због овога се развила специјална техника песничја, при којој је задавано врло мало

Сл. 10. — Песнице увијене рамењем са квргама од метала.

удараца, јер су ови заиста мајсторски избегавани. Било је случајева да се борба заврши, а да ниједан ударац не буде задат. противник се просто предавао, јер је био исцрпљен узалудним наваљивањем на вештијег борца. Овакве победе нису потцењиване, него су сматране као резултат велике вештине борца.

Државне гимназије биле су отворене од изласка до заласка сунца и у њима је могао да вежба сваки слободно рођени одрасли Атињанин или да посматра вежбе омладине. У сеновитом гају или по посебним одеље-

њима палестре, филозофи су водили своје бескрајне дискусије са ученицима и јелномишљеницима, те су их омладинци слушали за време одмора и тако су стицали и ову врсту образовања.

У гимназијама су постојала купатила и други хигијенски уређаји који су били на расположењу вежбачима пре и после вежбања и Грци су их веома радо упогребљавали.

Бавећи се веома много фискултуром, Грци су се такмичили радо и много, а такмичења су била веома омиљена у народу. Победници су уживали значајне почасте и повластице. Зато су атлетска такмичења постала обавезни саставни део свих народних и верских свечаности. Временом су она постала главни део тих свечаности. Ту морамо да потсетимо на све веће уздизање значаја херојске личности мушкарца који се утврђује у патријархалном уређењу. Игре и такмичења истичу мушке особине и у њима учествују само мушкарци (изузев спартанске гимнопедије у којима учествују и девојке), хероји у грчкој митологији постају полубогови, а грчки бог је уствари богочовек са свим манама и врлинама овога. Зато није ни чудо да су се првобитне верске свечаности касније развиле у олимпијске, питијске, истмијске, панатинејске и друге игре које данас познајемо као најзначајније фискултурне манифестације античког света.

Пред почетак наше ере настала је криза робовласничког уређења друштва и она је изазвала интересантне промене и у суштини физичког васпитања и у форми игара и такмичења. Као резултат те кризе дошло је до увођења плаћеничке војске у Атини и до значајног смањења броја спартијата у Спарти. Синови повлашћених класа не спремају се више за ратнички позив. Не вежбају више довољно да би могли наступати на такмичењима и зато њихово место заузимају плаћени борци који се физичком вежбању одају као позиву.

Хришћанство, које се почетком наше ере снажи све више и више, удара свом жестином на разне игре и такмичења и она губе све више свој значај, док најзад не буду забрањена и постепено заборављена.

КАРАКТЕРИСТИКЕ РИМСКОГ ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА

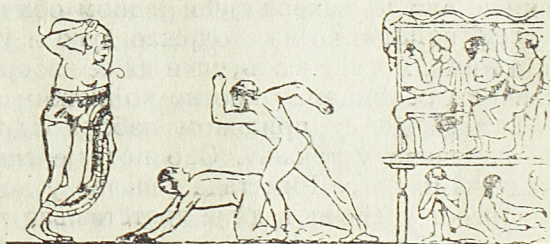
У тренутку кад у историји срећемо Римљане, три племена Етрурци, Сабињани и Латини стварају »*populus Romanus*«. Свако од ових племена дели се на десет курија, а ове на по десет задруга. Старешине свих задруга сачињавале су римски Сенат, који је решавао сва значајна државна питања. Осим Сената, постоји и као нека народна скупштина као шире тело, које има још један задатак више, а тај је да бира „цареве“. Ови назови-цареви из првих почетака историје Рима су бирани. Достојанство им није било ни доживотно ни наследно. Цар је био војсковођа, првосвештеник и старешина.

Није нам могуће да тачно утврдимо на који начин су бирани „цареви“ у то време из којег није остало писаног споменика, али је, захваљујући једном обичају, такозваном »*regifugium*«, који се одржао дуго и у каснијој историји Рима, могуће закључити да се избор вршио према физичким особинама односно војничким способностима. Изгледа да су приликом избора одржавана такмичења нарочито у трчању. Ово постаје тим вероватније, кад знамо да се Рим тада налазио у доба распадања родовског уређења и да је претстављао типичну „војну демократију“, у којој се, упоредо са учвршћивањем патријархата, све више уздиже значај личности мушкараца. При оваквом војничком уређењу друштва и васпитање је имало карактер војничког предобразовања, у коме су физичка вежбања војничког карактера заузимала веома значајно место.

Сл. 11. — Сцене из физичких вежбања у Риму

Из тога времена воде порекло „тројанске игре“ које су се дуго задржале кроз историју Рима. Биле су то коњичке вежбе наоружаних одреда. Фреске које датирају из шестог века пре наше ере, дају нам материјал по коме можемо закључити да је у физичко васпитање тога времена спадало бацање копља и диска, скок у даљину и помоћу мотке, рвање, панкратион, песничење и јахање. Интересантно је на овој фресци да су поједини такмичари под шлемом, што исто тако наводи на мисао о војничком карактеру тих вежбања. Целина фреске и детаљи обраде тела појединаца и покрета су по стилу готово истоветни са грчким, те изгледа да су их радили грчки мајстори. У сваком случају, касније у Риму узима фискултура сасвим други правац и у њој срећемо све мање елемената грчке атлетике.

Сл. 12. — Атлетске борбе пред публиком

Осим ових грана физичких вежбања, срећемо у Риму још и лоптање које је било једнако омиљено код одраслих као и код деце. Игре с лоптом служе и као средство васпитања омладине и као забава одраслих. Ових игара има неколико врсти, и то с лоптама различите величине и тежине. Нарочито је било популарно обично лоптање и такмичење у бацању лопте у вис као и једна врста лоптања са специјалним удараčem који је причвршћиван на руку.

Ако бацимо један поглед на друштвено уређење у Риму, у време кад се потпуно формирала аристократија која је потиснула раније демократске форме, биће нам

јасније зашто је и физичка култура отишла другим путем.

Васпитање римског младића вршило се у кући под директним надзором оца. После игара у детињству, дечак је почињао веома рано да одлази са оцем на радове и да се вежба у руковању оружјем и у јахању. Касније одлази у омладинска друштва »Juventa«, где се врше разна физичка вежбања и војничке предвежбе.

Римски младић почиње војничку службу по навршеној шеснаестој години.

Његово интелектуално и уметничко васпитање врше обично специјално оспособљени робови или плаћени учитељи, те је и оно зависно од имовинских могућности његових родитеља.

У сваком случају тежи се стварању што бољих војника, будућих грађана привилегованих у класном друштву.

Слично Солоновој подели грчког друштва, у Риму је Сервије Тулије извршио поделу на пет пласа. У прву класу спадали су они који су имали најмање 100.000 аса прихода, у други они са 75.000, у трећу са 50.000, у четврту са 25.000 аса, а у пету они који су имали 12.000 или мање. Остали нису уопште спадали у класе и нису имали учешћа у власти нити других права.

Упоредо с овим постојале су и разлике у наоружању:

Прва класа је давала 80 центурија тешко наоружаних пешака и 18 центурија коњаника. Ови су имали оклоп, шлем, доколенице, мач, копље и округли штит.

Друга класа је давала 22 центурије, такође тешко наоружаних пешака, само су ови уместо округлог штита имали дугуљаст.

Трећа и четврта класа су давале 22 и 30 центурија лако наоружаних пешака који су од оружја имали копље, мач и штит, али нису носили оклопе на телу ни на потколеницама.

Пета класа је давала војнике наоружане само праћкама.

Ова разлика у броју центурија и њиховом наоружању давала је огромно преимућство вишим класама за тлачење и за одржавање превласти имућнијих експлоататорских кругова. Осим тога, свака класа је била претстављена у скупштини према броју својих центурија, те је, ето тако, и војна сила и законодавна и извршна власт дошла у руке најимућнијих слојева римског друштва.

Стални ратови ради добијања робова за робовласнички систем привреде и пљачкашко искоришћавање провинција довели су до поремећаја економског стања малих поседника, који су, по повратку са дуготрајних ратних похода, затицали своја имања у лошем стању. Зеленашки капитал, који се појављује упоредо са развојем трговине, увлачи их у дугове ради санирања прилика. Тако постепено пропадају мали поседници и њихова имања прелазе у руке велепоседника, а они сами повећавају масу пролетаризованих осиромашених маса без средстава за живот.

Све већа маса осиромашеног народа, који је у највећој мери имао разлога да буде незадовољан економским и друштвеним уређењем, претстављала је озбиљан проблем за владајућу класу. При решавању тога проблема, а у циљу скретања пажње маса и њиховог завођења, служили су се у највећој мери разним свечаним играма у којима значајно место заузимају и извесне гране фискултуре.

Ово се у почетку изводило убацивањем атлетских такмичења у програм разних верских свечаности.

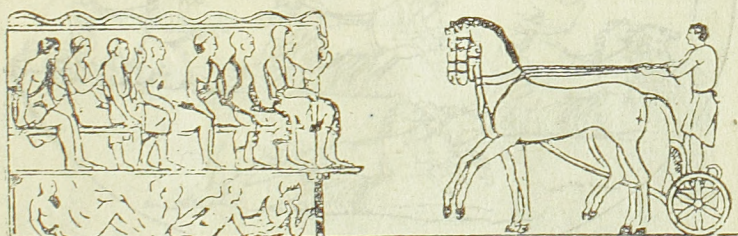
Још почетком другог века пре наше ере, (186 године) извршио је Фулвије Нобилиор покушај да грчке игре пресади у Рим. Ти покушаји нису успели.

Други покушај је био далеко озбиљнији, а извршио га је први конзул Сула, 80 године пре наше ере. Он је наредио да се 175-та олимпијада има да одржи у Риму, а да се у Олимпији у том термину могу одржати само такмичења деце. Учинио је све што је могао да ове игре успеју. Дао им је веома сјајан оквир, јер је њима

хтео да прослави своју победу над Митридатом, на чијој страни су ратовале и грчке државице. Позвао је најбоље и најугледније атлете Рима да узму учешће у такмичењима, па ипак ове игре нису успеле да се одрже на тлу Рима и следећа 176-та олимпијада одржана је опет у Олимпији.

Касније атлетски елементи добијају све више војнички карактер, док најзад не буду потиснути од гладијаторских игара које ангажују сву пажњу светине и делују на њене инстинкте.

Гладијаторских игара има неколико врсти: циркуских, на води (навмахије), у амфитеатрима и појединачних.

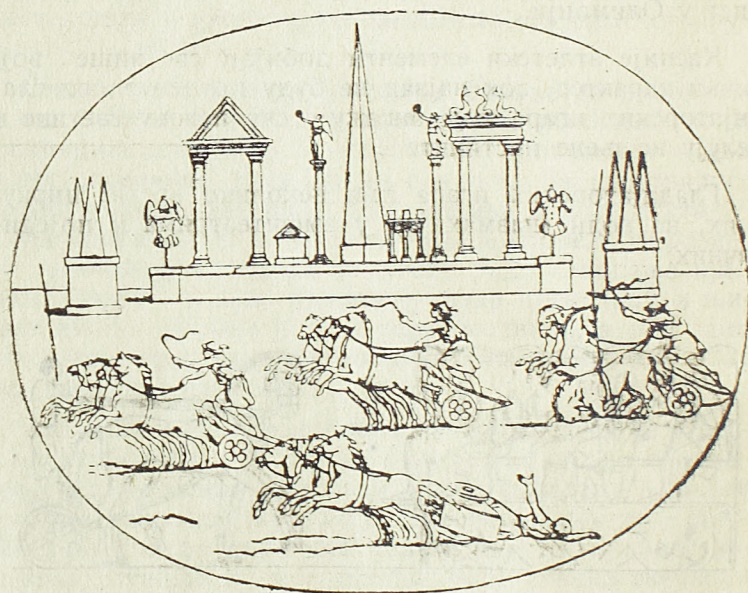

Сл. 13 — Бојна кола одлазе на старт.

У циркуским играма најзначајније место заузимају трке бојних кола у која су упрегнута два или четири коња и коњичка такмичења у којима се не такмичи у што већој брзини коња, него у вештини јахања. Јахачи су приказивали своје вештине на једном или на два коња.

Највећу популарност су ипак уживале трке бојних кола. Колико су оне заинтересовале масе види се по томе што су постојале праве циркуске партије које су имале и своје боје, према бојама одела појединих возара. Тако се скретала пажња маса од социјалних и економских проблема и у томе се успевало.

„Циркус максимус“, који се налазио између Аветинског и Палатинског брега, на чијим је падинама било првобитно гледалиште, могао је да прими око 180.000 гледалаца, па се, према томе, може оценити колика је била популарност игара.

Сл. 14. — Трка бојних кола у циркусу

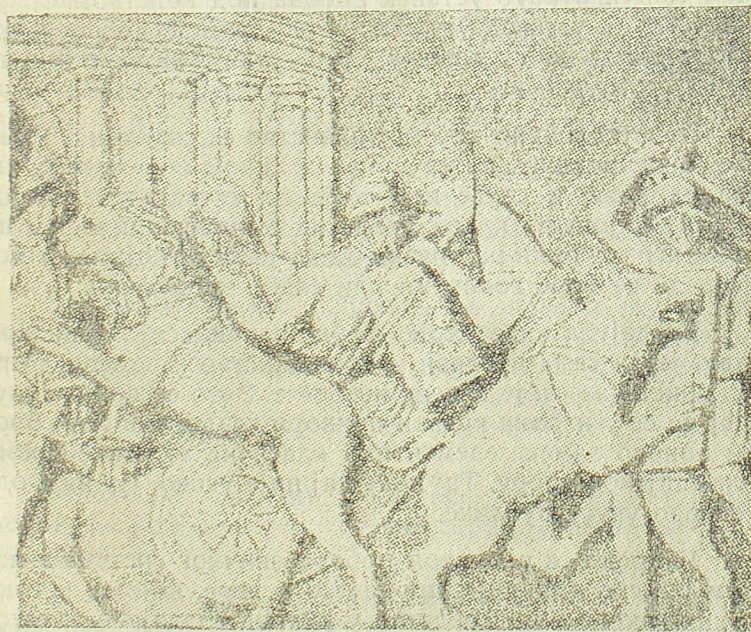
Навмахије су врста поморских битки у малом које су претворене у игре. Нарочито су биле популарне у I веку пре наше ере, а приређивали су их Цезар и Октавијан Август. Грађена су специјална вештачка језера за потребе ових игара. У њима су учествовали ратни бродови и чамци са посадом од укупно неколико стотина па до 19.000, колико их је било у највећим таквим играма.

У сваком случају, ове су игре биле веома сјајне, али су коштале превише, па их није било много. Покушај да се прикажу поново у сасвим малом обиму, у специјално преуређеној арени амфитеатра, пропао је јер није

стекао потребну популарност код тада већ размажене светине.

Нарочито су карактеристичне за Рим и за нас интересантне гладијаторске борбе које се почињу приређивати у II веку пре наше ере, да би почетком наше ере доживеле свој највећи замах и своју пропаст. То су борбе професионалних бораца са оружјем који су се регрутовали из редова робова и осиромашених бивших војника.

У ово доба је Марије увео плаћеничку војску, па је то и овде, као и у Атини, изазвало промене у систему васпитања и у играма и такмичењима. Римски младићи се више не спремају искључиво за војнички позив, па у физичком васпитању не изграђују своје способности у тој мери да би наступали на јавним такмичењима. Као што их у ратничком позиву замењују плаћени војници, тако их у играма замењује плаћени такмичар од кога је само један корак до гладијатора.

Сл. 15. — Бестиарије — гладијаторске борбе са зверовима.

Гладијатори припадају појединим велможама или држави, а било их је и слободних, али у највећој мери зависних од ланиста — менеџера старог века. Они су свршавали гладијаторске школе у којима су се оспособљавали односно специјализирали у извесним врстама борбе. Било је чак посебних гладијаторских школа само за једну врсту борбе, као на пример за бестиарије — борбе са зверовима.

У свима гладијаторским школама владао је страховит режим, те је често долазило до побуна оних који су се у њима налазили преко своје воље. Гладијатори су подвргавани врло тешким вежбама, при којима су били често рањавани, а за најмању грешку кажњавани су батинањем или чак и усијаним гвожђем и затварани у ћелије у којима се могло само лежати. Оружје им је било одузимао одмах после вежбања и чувано под стражом преторијанске гарде. Па ипак је у гладијаторској школи у Капуи букнуо устанак робова под вођством Спартака. Тај је устанак угушен у крви, али је добро уздрмао робовласничку државу, Римску царевину као и цело друштвено уређење.

Почетком наше ере хришћанство се снажи и у Риму све више и више, па се обара великом жестином и на гладијаторске и друге игре које су му остале у лошој успомени још из првих дана кад су први хришћани на овим играма били растрзани од зверова са којима су морали да се боре голоруки или слабо наоружани.

Владајућа класа хоће да чини концесије хришћанству, јер и сама прелази у хришћанство у намери да га искористи за своје класне интересе. Зато се врши покушај да се у играма крвави призори гладијаторских борби поново замене елементима класичне атлетике према олимпијском узору. Тај покушај није успео, јер није одговарао укусу публике.

Упоредо са распадом робовласничког система и падом римске империје, пропадају и игре, које су у току дугих векова биле средство у рукама владајуће аристократије.

ФИСКУЛТУРА У СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Кроз векове се побољшавао квалитет наоружања, што је ишло упоредо са усавршавањем начина обраде метала. Побољшан је квалитет и тежина оклопа, онда је опет отежан мач и тако даље.

Најзад су оклоп и други делови наоружања постали тако тешки да их је било немогуће носити пешке. Због тога витезови средњег века ратују само на коњу. Без коња такав је витез непокретан и онеспособљен. Зато се и ствара ново оружје дугачко копље за обарање противника из седла.

При оваквој повезаности „коња и јунака“ морао се заштити и коњ, те је и он добијао оклоп, бар на најосетљивијим деловима.

Радионице оваквог наоружања, нарочито оне које су давале добар квалитет, биле су још веома ретке и зато је оно било веома скупо. Упоредо за овима се усавршавају и други занати који дају све више производа који постају предмет трговине која се тада све више развија и роба се добавља из удаљенијих крајева.

Римска империја је побеђена и оборена од германских ратничких племена. Освајачи-ратници су приграбили две трећине земље и она је подељена међу њима према значају и ратним заслугама.

Војсковође постају краљеви и највећи део земље припада њима, а они је опет даље деле својим доглавницима и војводама, ови опет дају мање делове својим људима и тако се остварује једна владајућа поседничка класа са својом унутрашњом хијерархијом. Ствара се ново племство.

Заједно са земљом, нови господар добија и сељаке, бивше робове који су стекли слободу пропашћу римске државе.

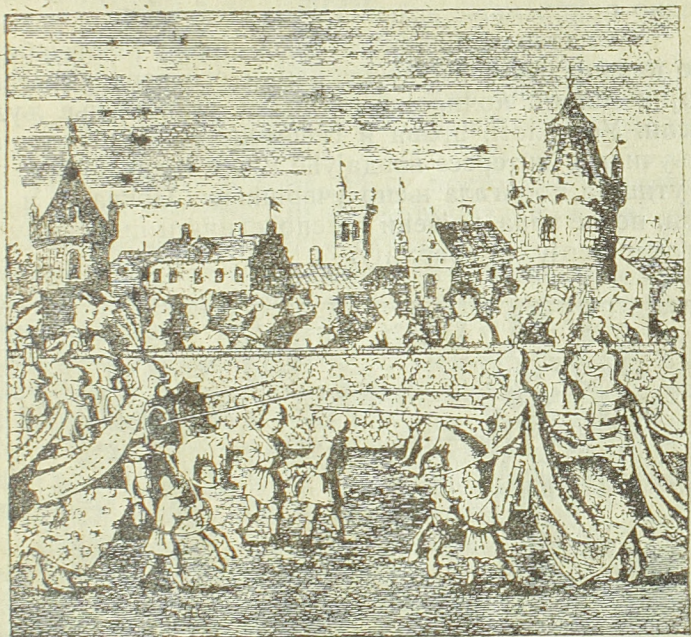
У почетку ~~ова~~ слобода сељака остаје у приличној мери нетакнута, јер потребе њихових господара нису биле велике већ су се ограничавале на средства за ис-

храну и примитивно издржавање њихове пратње, те је степен привређивања малих газдинстава готово слободних сељака задовољавао потребе. Међутим, упоредо са појавом предмета производње унапређеног занатства и робе трговаца, повећавале су се потребе нових господара и они су, ради њиховог подмирења, појачали експлоатацију својих сељака. Ови постају у све већој мери зависни од господара и везани за земљу док се не претворе у „робове земље“. Овај повећан притисак доводио је до сељачких устанака који су угушивани силом оружја феудалних господара и новцем трговаца који су их помагали.

Војничком позиву су се одавали само племићи-ритери. Они су само и могли да набаве опрему и оружје и да живот посвете стицању вештине и снаге за руковање оружјем онога доба. Сељаци су били само земљорадници нису имали наоружање нити су учествовали у ратовима. Тако се, ето оружје и војничка вештина опет појављују као средство у рукама класе тлачитеља и бивају често употребљени против класе потлачених.

Војничко предобразовање у средњем веку битно се разликује од оног у старом веку. Ту се не употребљавају природни облици кретања као код Грка и Римљана. Младић се одмах почиње вежбати у руковању оружјем и јахању, а о његовом умном и душевном васпитању брине се обично неки калуђер или свештеник који специјално у том циљу борави у дворцу племића. Уосталом, интелектуално образовање витезова није било на некој висини и ограничавало се на познавање верских прописа и оскудне поезије. Витез није сматрао за нарочито важно чак ни да буде писмен.

У физичком васпитању тога доба нарочито пада у очи да је трчање веома занемарена грана. То је чудновато, кад се има у виду колики је оно имало значај у старом веку, али није чудно кад се зна да су витезови одлазили у походе и да су се борили искључиво на коњу. Витешка војска је била коњичка војска. Зато је све до нашег века остало готово правило да племићи служе у коњичким јединицама савремених војски.

Сл. 16. — Витешки турнир у част краљевске посете

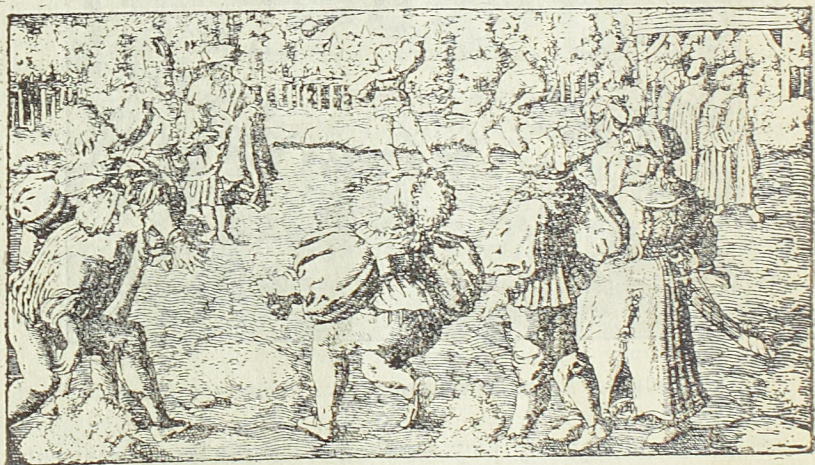
Доколица у којој су живели племићи тога времена условила је развој многих игара ради забаве и разоноде. Нарочито је било друштвених игара са фискултурним елементима.

Племство се у мирно време много бавило ловом који је био забава и служио је за одржавање физичке кондиције. Једино би у лову племић употребио стрелу, иначе је сматрао испод части да се у борби њоме служи. У сваком случају вежбали су се у гађању стрелом, као што су редовно вежбали и мачевање лаким и тешким сабљама.

Хришћанска црква, која је тада имала највећег утицаја на душевни живот, сматрала је као грех неговање и усавршавање тела, уколико то није служило повећању могућности за руковање оружјем којим је племић

служио богу, цару и дами. Није било разумевања за посредно припремање војника кроз теловежбу.

Такав став хришћанске цркве према теловежби који је напредак фискултуре, као што је вера, наметањем својих догми, кочила и развој и ослобођење људске мисли. Уосталом, црква и свештенство су се потпуно укључили у интересе владајуће класе и средствима свога утицаја помагала њено учвршћење. Црква је и сама била, после цара, највећи велепоседник и имала је у том погледу своју хијерархију.

Сл. 17. — Игра с хоптом у средњем веку.

Једина јавна такмичења средњег века били су витешки турнири, који су довољно познати из литературе и приличног броја дела из ликовне уметности. У њима су се такмичили ритери у руковању оружјем појединачно или групно. У њихово детаљније описивање нећемо се упуштати.

Народ, који није имао удела у војничком животу, упражњавао је природне облике физичких вежбања а нарочито рвање, бацање камена и трчање. Строгост црквених прописа кочила је, међутим, сваки замах физичке културе.

ПОЧЕТАК САВРЕМЕНЕ ФИСКУЛТУРЕ

Трговина и занати развијају се све више и више па се почетком новог века стварају такви производни односи да старе форме друштвеног уређења више не одговарају.

Ради се, наиме, о томе, да су постојали трговачки и зеленашки капитали, али начин производње још није био капиталистички. Капиталистички начин производње настаје онда, кад мали произвођачи више нису у стању да задовоље тржишта, услед ограничености средстава производње.

Тада настаје капиталистичка мануфактура, код које је радник лишен средстава производње; он капиталисти више не продаје произведену робу него своју радну снагу. За свој рад добија најамнину, а све што тим радом произведе преко вредности те најамнине иде, као вишак вредности, у корист капиталисте као профит.

Капиталистички начин производње долази тако у супротност са феудалним уређењем, које, везујући кмета за земљу и господара, спречава капитализам да дође до довољне количине неопходне му радне снаге.

Тако је феудализам дошао у супротност с новонасталим производним односима и „зато његово отстрањење постаје историска нужда“ (Сегал). Припрема се тако грађанска револуција која је у 16 и 17 веку у Енглеској и Француској ликвидирала феудално уређење. „Смисао ових револуција није био у отстрањењу самог искоришћавања него његово претварање у нову форму.“

Потрес и преокрет који је тада настао у друштвеном уређењу и гледању на свет у знатној је мери пољуљао и углед хришћанске цркве, чији је неограничени ауторитет страдао од разних реформаторских покушаја. Ово је условило ослобођење људске мисли из окова схоластике и омогућило развитак природних наука, нових филозофских гледања, а нарочито проучавање човекове физичке и психичке личности.

Захваљујући проучавању анатомије и психологије, дошло се до сазнања о потреби и корисности физичких вежбања.

Литература о васпитању, почевши са Лутером и Цвинглијем, па, преко Џона Лока, Жан Жак Русао, Базедова и Коменскога постаје све богатија и обраћа све већу пажњу физичком васпитању и даје му све већи значај у систему васпитања. Тако је и дошло до стварања филантропијума у Десау и Шнепфенталу, које је основао Базедов крајем 18 века.

Не би се могло рећи да је овде било неког безусловног угледања на антику, иако је после ренесансе постојала једна веома изразита тенденција за безусловно копирање античких узора. Свакако да је проучавање културе старог века допринело остварењу мисли о обнови физичког васпитања — боље рећи његовој поновној примени — али су циљ васпитања и градиво за вежбање били по форми и садржају различити и више су одговарали духу новог времена.

Било је то доба кад су филозофи и васпитачи, са Локом и Русоом на челу, проповедали враћање природном начину живота. После дугих векова средњег века

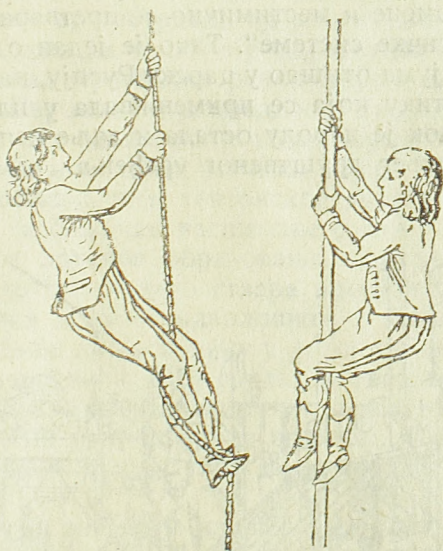

Сл. 18. — Гимнастички скок и скок с мотком по Гуте-Муте-у.

човек поново почиње да обраћа пажњу своме телу, коме, под условима градског живота, капиталистичког друштва и напретка цивилизације, прети закржљавање.

Филантропи су примењивали разне видове природних облика кретања вежбајући под ведрим небом. Трчања, скакања, бацања, гађања, пењање, ношење и пливање сачињавају комплекс вежбања помоћу којих се врши физичко васпитање. Јахање је још увек грана која се редовно примењује.

Размишљања и искуства о повећању издашности вежбања довели су до употребе справа за вежбање а то су биле спочетка разне лестве, мотке и конопци за пењање, брвна и греде за вежбање равнотеже итд.

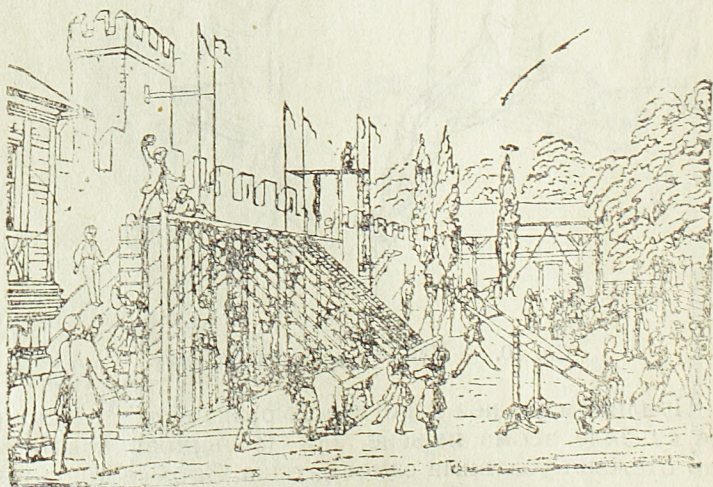
Сл. 10. — Пењање у Филахтропиуму.

Приликом јахања извођене су разне вежбе на коњу, које су биле веома цењене, али је њихово извођење било отежано условима самог јахања. Зато се дошло на мисао да се исте вежбе могу изводити и на коњу од дрвета, па да је то чак и боље, јер омогућује већу прецизност извођења а контрола васпитача је много ефикаснија.

У физичко вежбање се, за физичко васпитање примењивао и ручни рад и на његову опште васпитну вредност полагало се веома много.

У свим заводима васпитавала се и даље само мушка племићка омладина и синови обогатених породица из реда грађана. Требало је да прође дуго времена док су физичка вежбања продрла у све врсте школа. Словен, Коменски, који је написао веома значајно дело о васпитању „Дидактика магна“, први је увео гимнастику у школу за народ.

Ученици и учитељи који напуштају филантропиум, одлазе по целој Европи и преносе методе физичког васпитања, које после, под локалним условима, преживљују разне промене и местимично се претварају у такозване „гимнастичке системе“. Тако је један од учитеља из филантропијума отишао у царску Русију, па је и тамо пренео гимнастику која се примењивала у племићским училиштима, док је народу остала и даље неприступачна услед тадашњег друштвеног уређења.

Сл. 20. — Школско вежбалиште из првих дана школске гимнастике

Уопште, у Европи тога времена школовање и васпитање, па и физичко васпитање, добијају све шири значај, али су приватна ствар, те их, као и некад у Атини, имају и више, и дуже а и квалитативно боље они слојеви друштва који имају средстава, дакле богати, а то су припадници нове класе експлоататора, те је и овде васпитање још увек класно васпитање.

После француске грађанске револуције крајем 18 века, чије смо услове већ упознали, а у почетку 19 века, у Немачкој се дешава чудан преокрет у физичком васпитању. Ствара се такозвана немачка гимнастика а творац јој је Јан. Типичан преставник пруског јункерског велепоседништва и милитаризма, сматрао је да Немци морају да уложе све снаге, не само да се реванширају за пораз који су претрпели од револуционарне француске војске, него да се морају одупрети и ширењу идеја које је донела француска револуција и које су се тада шириле по Европи. Он је предлагао да се између Немачке и Француске одгаје непроходне шуме са дивљим зверима а да иза њих стоји немачка војска. Жеља за реваншом и за обнављањем тевтонског духа код Немаца навела га је да физичко васпитање стави у службу милитаристичког пруског образовања. Он је хтео то да оствари што пре и зато ствара посебан систем физичких вежбања који по идеолошкој и формалној крутости претставља лошу новину у историји физкултуре. Он је прилагодио већи број справа и увео вратило и разбој на којима се изводе вештачки облици кретања, строго ограничени у простору и времену. Тело и поједини његови делови морају увек да заузимају прописан положај.

Тај његов систем је изразито формалистички и спушта индивидуалност. Његова је подела физичких вежбања исто тако потпуно формална. Он хоће у свој систем физичког васпитања да укључи што већи број тевтонских осветника и зато ствара прва друштва која су имала за циљ физичко вежбање.

После тога настао је код Чеха, под условима националног угњетавања, соколски покрет кога је створио Мирослав Тирш. У њему се, поред физичког вежбања,

управо у његовом заклону, спроводи политика националног одржавања и челичења. У овоме су соколска друштва имала успеха и дала су значајне резултате.

Соколска мисао и соколски систем физичких вежбања ширили су се и међу другим словенским народима.

У техничком погледу соколи се у потпуности ослањају на немачки систем телесних вежбања. Нарочита нова форма коју су донели ови системи, а која се код

Сл. 21. — Просте вежбе по соколском систему.

сокола развила до дотада непознатих размера, били су слетови на којима су наступале хиљаде вежбача једно-времено. Касније су, већ почетком овог века, чињени на-

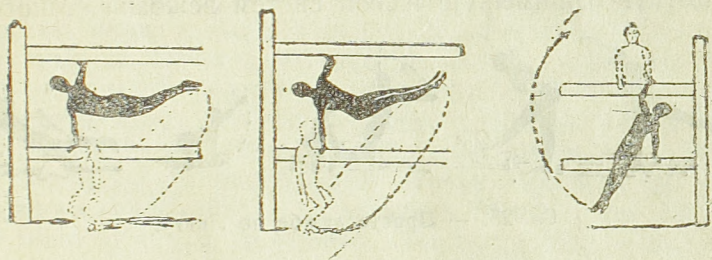
Сл. 22. — Симболичке вежбе по соколском систему.

пори да се Тиршов систем обогати елементима шведске здравствене гимнастике и обновљене атлетике и спортских игара које су наилазиле са запада.

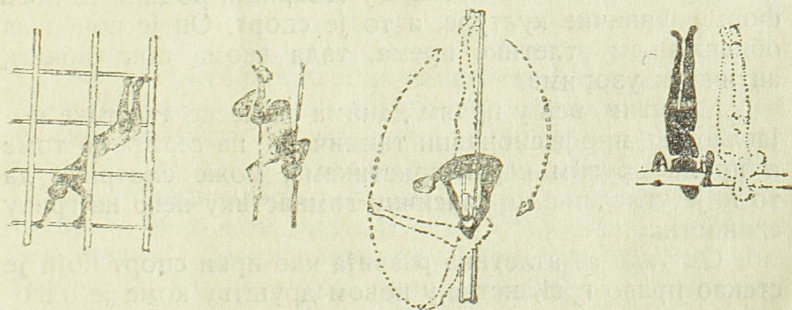
Напредак природних наука, а у првом реду анатомије и физиологије, који је настао крајем 18 и почетком 19 века навео је васпитаче да више и стручније мисле о потребама људског тела.

У Шведској, Пер Хенрих Линг, који се са физичким васпитањем упознао код филантропа Нахтегала, ствара шведски систем телесних вежбања, која су у првом реду

Сл. 23. — Прескоци по шведском систему П. Х. Линга

прилагођена физиолошким потребама људског организма а у сразмери су са анатомским могућностима. Код њега се вежбе бирају и класифицирају према њиховим

Сл. 24. — Бежбе на шведским справама.

утицајима на организам, дакле према њиховој физиолошкој вредности. И ту вежбе врло често имају прописану форму, али само зато да би им се повећао и лакше контролисао, односно дозирао утицај.

Иако је творац здравствене гимнастике, Линг на физичко вежбања гледа врло широко, те сматра да постоји васпитна, војничка, естетска и лекарска гимнастика. Он је створио Државни институт за гимнастику у коме се потпуно примењује његов систем вежбања. Много-

Сл. 25. — Просте вежбе по Лингу.

бројни његови ученици пренели су шведску гимнастику у све крајеве света, где она и данас заузима значајно место у системима физичког васпитања, што по својој вредности у великој мери и заслужује.

У новом капиталистичком систему друштвеног уређења, у Енглеској, а касније у Америци, родила се нова форма физичке културе, а то је спорт. Он је почео са обнављањем атлетике према, тада веома популарним, античким узорима.

Међутим, већ у првим данима енглеске атлетике појављују се професионални такмичари, па се, према томе и према другим карактеристикама, може сматрати да то није угледање на класичну гимнастику него на грчку агонистику.

Од тада се атлетика развија као први спорт који је стекао право грађанства у новом друштву коме је одговарао.

Игре, а нарочито игре са лоптом, упражњавале су се још у античком систему васпитања омладине. Међутим, биле су пред пропаст античког света и у доба средњег века занемарене од владајућих класа које је у првом реду интересовало милитаристичко образовање. Биле су оне забава у доколици код класа које су имале привилегију војничке службе али су такође биле увек омиљено средство народних маса.

Кад се у новом веку нагло умножава градско становништво, које се регрутује од револуцијом ослобођених сељачких маса после пропасти феудализма, кад те масе повисују свој животни стандард, а пошто је попустила строгост црквеног аскетизма, ове се игре развијају све више и више. Унапређује се техника и конкретизирају се прописи, па тако долази до спортских игара које стичу велику популарност. Ова популарност спортова није остала незапажена од стране владајућих режима који су у служби капиталистичких клика. Они их искоришћују за скретање пажње народних маса од горућих социјалних и економских питања, као што је то било са играма и у Риму. Лансирају тезу о његовој неполитичности, али га искоришћују за остварење својих економско-политичких поробљивачких и противнародних циљева.

Видимо, дакле, да се у класном друштву физичко васпитање налази увек у рукама повлашћених, који се, истина, с времена на време мењају, али ово драгоцено средство не испуштају из руку, него и помоћу њега омогућују или остварују притисак.

Велика Октобарска социјалистичка револуција у свему се разликује од свих друштвених преокрета које смо до сада упознали проучавајући историју. Ту се није радило о томе да се један експлоататор замени другим; да класа смени класу; него да се уништи свака експлоатација у било ком виду. (Према Стаљину: „Проблеми Лењинизма“). Производне снаге, средства производње, прешли су најзад у руке оних који раде. Радници најзад раде за себе.

У држави радника и сељака, као и средства производње исто тако и културна добра дошла су у руке најширих народних маса. Тако је и фискултура дошла у руке оних који су кроз целу историју били лишени ње. Она неће више помагати експлоатацију него ће вазда служити повећању радне способности и здрављу радника, њиховом бољем и радоснијем животу и одбрани прве социјалистичке државе на свету.

Овај преокрет је из темеља изменио услове за развој фискултуре. Обухваћене су најшире народне масе, остварен је један огроман технички напредак који је омогућио оне резултате Совјетских фискултурника којима се цео свет мора да диви.

Дубоке промене које је код нас донела наша народноослободилачка борба, у првом реду стварање наше заиста народне државе, омогућиле су и омогућују да наша фискултура обухвати најшире народне масе и да постижава такве успехе и резултате који су постигнути код нас у овом кратком времену досадашњег развитка нашег фискултурног покрета.

30. III 1945

По делима Енијенса, Сеницина,
Козлова, Фејгина, Сегала и Межџ.

Коларчев народни универзитет
КЊИЖНИЦА ЗА НАРОДНО ПРОСВЕЋИВАЊЕ

До сада су изашле следеће свеске:

Свеске 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 24,
25 и 27 растурене и не могу се више добити.

15) Вељко Влаховић: Народно просвећивање у СССР	— — — — — — — — — —	3.—
17) Др. Синиша Станковић: Четврт века совјетске науке	— — — — — — — — — —	2.—
18) Имер Даути: Албанија јуче и данас	— — — — — — — — — —	2.—
19) Митра Митровић-Ћилас: Ко ме и какво васпитање и образовање	— — — — — — — — — —	2.—
20) Проф. Александар Алексопуло: Лутер Бербанк велики оплеменитељ биља	— — — — — — — — — —	3.—
21) Митра Митровић-Ћилас: Словенство — једна од полуга мира у свету	— — — — — — — — — —	2.—
22) Др. Коста Грубачић: Васпитна улога народно-ослободилачке борбе	— — — — — — — — — —	4.—
23) Милан Ђоковић: Примери из живота и рада Московског художественог театра	— — — — — — — — — —	4.—
26) Инж. Борис Прикрил: Планска изградња и снага СССР	— — — — — — — — — —	5.—
28) Инж. Војин Поповић: Сељачке радне задруге и њихова улога у пољопривредној производњи	— — — — — — — — — —	4.—
29) Проф. Г. П. Сердјученко: О језицима и култури народа СССР	— — — — — — — — — —	4.—
30) Милутин Никетић: Радови у воћњаку и винограду зими и у рано пролеће	— — — — — — — — — —	4.—
31) Др. Божидар Ђорђевић: О спортском срцу	— — — — — — — — — —	3.—
32) М. Марковић и др.: I српски устанак II допуњено издање	— — — — — — — — — —	5.—
33) Светислав Мародић: Основне црте привредног развоја СССР	— — — — — — — — — —	5.—
34) Др. Коста Грубачић: Друштвеносаветна улога дневне штампе	— — — — — — — — — —	5.—

Такса плаћена у готову

Коларчев народни универзитет

Популарно-научна библиотека

НАРОДНИ УНИВЕРЗИТЕТ

До сада су изшале ове књиге:

- 1—2) Арсо Јовановић: **Преглед народноослободилачке борбе** 68 страна, 11 слика — — — 6.—
- 3) Др. Фран Цвигер: **Словеначка Корушка**. 36 страна, 4 слике (распродато)
- 4) Др. Александар Белић: **Јулиска Крајина**. 44 стране, 1 слика (распродато)
- 5) Инж. Богић Кнежевић: **Дњепрострој**. 36 страна, 7 слика — — — — — 3.—
- 6) Вељко Влаховић: **Народно просвећивање у СССР**. 34 стране, 8 слика — — — — — 3.—
- 7—8) Проф. Б. А. Воронцов-Велџаинов: **Како су постала небеска тела**. 74 стране, 27 слика — 8.—
- 9—11) Проф. Александар Алексопуло: **Како су постале биљке и животиње** (Дарвин и дарвинизам). 106 страна, 39 слика — — — 12.—
- 12) Др. Ванда Кохански: **Циновске животиње из прошлости**. 42 стране, 26 слика — — — 6.—
- 13—14) Др. Петар Јовановић: **Монголска народна република**. 58 страна, 14 слика — — — 7.—
- У штампи:

Момчило Марковић: **Народноослободилачка борба у Србији**. Са великим бројем слика, карата и докумената

Остала издања:

О **Словенству**. Зборник материјала за обрађивање теме о Словенству (распродато)

По **вештачким рекама и морима СССР**. Са 22 сл. 10.—

Књиге се поручују од Коларчевог народног универзитета — Књижарско-издавачко одељење, Београд I, Студентски трг бр. 5, поштански фах бр. 144, чековни рачун код Привредне банке Н. Р. Србије бр. 10-404234

Цена 7.— дин.